

- Binark, Mutlu (2001). "Çalışma Yaşamında Bilgisayarların Toplumsal Cinsiyete Bağlı Kullanımı ve cinsiyetçiliğin İşlemesi: Emeği İkinilleştirilen Kadınlar ve Cinsiyet Kör Seçkin Kadınlar." *İletişim* 10: 163-213
- Binark, Mutlu (1999). *Enformasyon Teknolojilerinin Toplumsal Cinsiyete Bağlı Kullanımı Japonya ve Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: A. Ü. SBE.
- Connel, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı
- Ecevit, Yıldız, Ayşe Gündüz Hoşgör ve Ceylan Tokluoğlu (1999). "Bilişim Sektöründe Çalışan Kadın Profili." Bilişim Kurultayı Bildirisi.
- Eco, Umberto (1991). *Alımlama Göstergebilimi*. İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Fiske, John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Çev. Süleyman İrvan. Ankara: Ark Yayınları.
- Geray, Haluk (1995). "Küreselleşme ve Masaüstü Sömürgecilik." *Mürekkep*. Kış-Bahar.33-48
- Göle, Nilüfer (1986). *Mühendisler ve İdeoloji*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Habermas, Jürgen (1993). *'İdeoloji' Olarak Teknik ve Bilim*. Çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: YKY.
- İrvan, Süleyman (2000). "Metin Çözümlerinde Yöntem Sorunu." *ÜİS* 2000, 22. Oturum.
- Kandiyoti, Deniz (1997). "Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar." *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Kozanoğlu, Hayri (1993). *Yuppieler Prenslar ve Bizim Kuşak*. İstanbul: İletişim Yay.
- Mutlu, Erol (Ekim 1995). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yay.
- Robins, Kevin (1999). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası*. Çev. Nurçay Tükoğlu. İstanbul: Ayrıntı.
- Springer, Claudia (1998). *Elektronik Eros*. Çev. Hakan Güneş. İstanbul: Sarmal
- Timisi, Nilüfer (1996). *Medyada Cinsiyetçilik*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

Savaşı İşgalcinin Evinde Tartışmak:

Bir Konferansın Ardından...

Hakan Ergül
Graduate School of
International
Cultural Studies
Tohoku University

Savaşı İşgalcinin Evinde Tartışmak: Bir Konferansın Ardından...

¹ Denzin'in burada sözünü ettiği dergilerden biri, editörlüğünü de üstlendiği "Cultural Studies Critical Methodologies" olmalı. Mayıs 2004 sayısındaki yazılara ve Ağustos sayısının dosya içeriğine göz atmak, derginin 11 Eylül saldırıları sonrası politikalar karşısındaki tavrına ilişkin bir fikir verebilir.

² Konferans 25-28 Temmuz tarihleri arasında, University of Illinois tarafından (Urbana-Champaign) düzenlendi. Bu yazıda değinilmeyen diğer oturumların ayrıntıları ve programın tamamı www.crossroads2004.org adresinden elde edilebilir.

"...Amerikan toplumbiliminin son on yılına bakacak olursanız, Amerika'nın Asya'da kalkıştığı savaşların izine bile rastlayamazsınız. İşte bu gözardı edilen işlevi Kültürel Çalışmalar üstleniyor. Yayımladığımız dergilerle¹ özel sayılarla ve konferanslarla bu konuya eleştirel bir ortam oluşturmaya çalışıyoruz..." diyordu Norman K. Denzin *International Crossroads in Cultural Studies*² konferansında. Denzin, kampusun estetik anlayışını yansıtan o taş yapılardan birinde bu konuşmayı yaparken, dışarıda, aydınlık bir gökyüzünün altında uzanan üniversite, toplumbilimin yerine getirmemekle eleştirildiği işlevi üstleniyor, görülebilir her noktada dalgalandırıldığı Amerikan bayraklarının yanında kendi flamalarını da gönderin yarısına çekerek, bu ülkenin dünyanın öteki coğrafyalarında -yine ve hanidir- "kutsal" bir savaşta olduğunu anımsatıyordu bize.

Denzin, bu yıl beşincisi düzenlenen ve 130'un üzerinde oturumu biraraya getiren konferansın başkanıydı ve yukarıdaki sözlerin bir benzerini birkaç saat önce açılış konuşmasında, 42 farklı ülkeden gelen katılımcıyla paylaşmıştı. Konuşmasında, her türden şiddet rejimine direnmenin entelektüel bir görev olduğunu vurgulayan Denzin, içinde yaşadığımız "küresel belirsizlik" döneminde korku ve şiddet politikalarının medyadaki kodlarını açığa çıkarmayı Kültürel Çalışmalar'ın ahlâki yükümlülüğü sayıyordu. Zaman zaman ses tonuna da yansıyan bir heyecanla, entelektüel enerjinin evrensel insan haklarını yüceltecek şiddet-dışı bir "hakikat (*truth*)" arayışına adanması gerektiğini söylüyor, sık sık da soruyordu: "... Bush'un rejimi içerisinde hakikatten söz etmeye çalışmak ne anlama gelmektedir?..

Bu yalanlar rejiminde hakikatin anlamı nedir? Size hakikatten ne anladığımı söyleyeyim: Hiçbir meşruiyeti bulunmayan bu savaşta ölen insanların gerçekliğinden söz ediyorum ben. Bize 'gizlilikten', 'ulusal güvenlikten' söz ediyorlar Savaşı meşru kılmaya çalışan ve benim için, modern zamanlara ait terimler olmaktan öte anlam taşımayan teknik sözcüklerdir onlar. Hiçbiriyle ilgilenmiyorum. Umu- rumda olan tek hakikat, orada insanların bir yalan rejimi sonucunda ölüyor oldukları ve bizim bu durum karşısında sorumluluk taşı- dığımızdır"

Bu konuşmanın yer aldığı oturum "Savaş, Medya ve Demokrasi" (*War, Media, and Democracy*) başlığını taşıyordu ve yarattığı tartışmalar kadar, izleyici sayısı da konferansta öne çıkanlardan biriydi. Bu ilgide, tartışmaya yakınlığıyla tanıdığımız Douglas Kellner'in da bir etkisi olmalı. Ancak Kellner, programda adı geçmesine karşın oturuma katılmadı; gelmiş olsaydı, bu argümanların bir benzerini Irak savaşı temelli medya propagandasından örneklerle, ondan işitecektik.

Ana konusunu "küresel belirsizlik döneminde Kültürel Çalışmalar" olarak seçen konferansta yaklaşık 600 bildiri sunuldu ve bunlar arasında, çalışma nesnesi olarak şiddetin ve savaşın farklı medya metinleri üzerinden çözümlenmesini seçenler, konferansın atmosferini de biçimlendirdiler.³ Bu oturumların başlattığı tartışmalar, olguyu farklı yöntemlerle sorgulayan başka bir dizi bildiriye, oradan da koridorlara taşındı.

³ Bildiriler, beden'in tecimsel medya metinlerinde kodlanması; anlatı kuramında yeni yönetsel arayışlar; uluslararası kültürel kimlik tartışmaları; spor, kimlik ve küreselleşme; küresel dünyada Afrika ve siyah öznenin medyada temsili; kültürel çalışmalarda deneysel sorgulama alanları; televizyon çalışmalarında yeni yönelimler gibi birbirleriyle uzak-yakın alanları içeriyordu.

4 Association of Cultural Studies. Ayrıntılı bilgi için, www.cultstud.org adresine bakılabilir.

5 Burada "aktör" sözcüğüyle, şu anda yönetimde bulunan hükümet hedefleniyor. Ancak konferansla ilgili bir rastlantının, bu "ev sahipliği" durumunu daha da trajikomik kıldığını düşünüyorum: Konferansın düzenlendiği Illinois eyaleti, süregiden savaşın en çok tartışılan figürlerinden Savunma Bakanı Rumsfeld'i dört kez Temsilciler Meclisi üyesi seçmiş olmasıyla da ünlü.

6 Lawrence Grossberg konferansın önemli figürlerindendi. Konuşmasında, Kültürel Çalışmalar'ın tarihsel bir dökümünü çıkarmayı deneyen Grossberg, bugün eksikliği duyulan ekonomi-politik eleştirinin de altını çiziyordu. En çok "yalıtılmış disiplinler" düstüncesini ürktütcü bulduğunu belirten Grossberg, disiplinlerarası bir alanda toplumbilim, antropoloji ve edebiyattan kendi bilme yöntemiyle yararlanmak gerektiğini; ama bunu yaparken de ekonomi-politik eleştirinin görmezden gelinemeyeceğini ileri sürüyordu. Belirli bölümleri "geldiğimiz nokta, amaçladığımız yer değil!" türünden bir itirafa da dönüşen kuramsal tartışmanın bütünü ve dayandırıldığı Kültürel Çalışmalar haritası, farklı bir yazıda ele alınmayı gerektiriyor.

Konferansın ilk saatlerinde varlığını duyumsatan bu eleştirel atmosfer, farklı coğrafyalardan gelen katılımcıların sohbetlerine yansayan, "savaşı, işgalcinin evinde sorgulamanın" yarattığı gerginliği de bir ölçüde gidermiş görünüyordu. Bu gerginlik rastlantısal değil: Konferansı düzenleyen oluşumun⁴ merkezi Avrupa'da ve bu yılki etkinlikle birlikte rotasını ilk kez Amerika'ya çevirmiş görünüyor. Bu taşınma, beraberinde bir dizi eleştiriye de ortam oluşturdu. Her şeyden önce, konferansın ana konusu ile ev sahibi ülke arasındaki sorumlu ilişki, kaygı listesinin başında yer alıyordu: Bu yılki konferansta "küresel belirsizlik" görüngüsü disiplinlerarası bir alanda sorgulanacak, kültürel çalışmaların kriz odakları karşısında nerede durması gerektiği tartışılacak ve bilgi üretme politikalarında yeni yönelimler aranacaktı. Bu konu, küresel belirsizliğin baş mimarı olmakla kalma- yıp, bu kriz ortamını bir tür korku tiranlığına dönüştüren aktörün⁵ kendi evinde ne ölçüde sorgulanabilirdi?.. Üstelik olup bitenler karşısında -tavır almak şöyle dursun- bilinçli bir körlükle suçlanan bir akademia'nın ev sahipliğinde? Havaalanlarında parmak izlerimizi, fotoğraflarımızı ve sonunda sabrımızı bırakıp, gönlümüzce buyur edildiğimiz bu evde bulunmanın kendisi, eleştiriyi de örseleyebilir miydi?

Bu listeye, giderek çetrefilleşen vize sorunları, uzaklık, ekonomik güçlükler gibi etkenleri de eklersek, bu durumun katılımcı dağılımını Amerikan üniversiteleri lehine bozulabileceği; dolayısıyla konferans içeriğinin nitel yöntem arayışlarından uzaklaşabileceği; sonuç olarak da, bir ucu Anglo-sakson geleneğe yaslanan ve ekonomi politiği gündeminde tutan eleştirel örneklerden yoksun kalınabileceği kaygıları dile getiriliyordu.

Bu kaygıların naif, indirgemeci ve monist oldukları düşünülebilir; ancak doyurucu birer yanıt verilemediği sürece akıllarda kalacağı da ortada. Tam da bu nedenle, konferansın ilk günü açılış yapılacak salona biraz erken gelenler, Norman Denzin ve Lawrence Grossberg'in⁶ yapacakları konuşmalara ilişkin genel bir merakın yanında, özetlemeye çalıştığım türden bir kaygıyı da yansıtıyorlardı. Konferans kitapçığında yer alan başlıklar ve bildiri özetleri bize, oturma-

rın hatırı sayılır ölçüde eleştirel bir yörüngeye yerleştirildiğini söylüyorsa da, bu eleştirinin dozu ve en çok da "nereye" yöneltildiği önemliydi.

Başta söylemem gerekirse, konferans boyunca özellikle belirli oturumlarda ortaya çıkan verimli-eleştirel gerilimin, bu kaygıları bir ölçüde giderdiğini düşünüyorum. Pek çok oturumda ısrarla yinelenen "Kültürel Çalışmalar'ın ilerici ve özgürlükten yana olmakla kalmayıp, kriz odaklarını açığa çıkaracak ve onları dağıtmaya olanak sağlayacak çalışmalara her zamankinden daha çok gereksinim duyduğu" vurgusunun, savaşı gündemlerine alan bildirilerde daha da kristalleştiği kanısındayım. Birkaç örnekle açacağım "savaş-medya" odaklı oturumları da bunlar arasında sayıyorum. Ancak ayrıntılara geçmeden önce, konferans ortamına ilişkin birkaç not daha aktarmak istiyorum.

Oturumlar boyunca salonlarda "şiddet mekanizmalarını açığa çıkarma, onlara direnme ve dönüştürme" çağrısı sürerken, katılımcılara ücretsiz dağıtılan savaş karşıtı yayınlar (örneğin *In These Times*⁷) ve kafeteryalara yerleştirilen büyük ekran televizyonlar, 11 Eylül sonrasını tartışan bildirilere kesintisiz bir dekor⁸ oluşturuyordu. Örneğin, içeride, ABD başkanının kamuoyuyla paylaştığı "bilgi"lerin entelektüel-eylemci bir tondan "yalan" sıfatıyla tanımlandığına tanık olanlar, dışarıda George W. Bush'un yeni demeçleriyle karşılaşılıyorlardı. Bildiriler, savaşta adı geçen aktörü ve söylemini medya metinlerinden söke dursunlar, aktör, yeni metinler üretmeye devam ediyordu. Bir yanda Irak'ta yaşanan kaosa dair haber akışı sürerken, diğer yanda arkasına Yeditepe'yi almış haberciler, İstanbul'da düzenlenecek NATO zirvesine ilişkin haberleri geçiyor; Başkan'ı karşılayacak kentteki hazırlıklardan rakamlar aktarıyorlardı. Bütün bunlar olurken, ellerinde kahve bardaklarıyla oturumlar arasında haber izlemeyi seçenler, bu hazırlıkların "çok boyutluluğuna" da tanık oldular elbette. Kameralar İstanbul sokaklarındaki savaş karşıtı eylemlere çevrildiğinde, konferansa katılanlar, hem direnme çağrısının eyleme dönüşme potansiyelini, hem de NATO zirvesine ev sahipliği yapan ülkenin bu durum karşısındaki refleksini aynı anda izleme olanağı buldular.

7 Dergiyle ilgili ayrıntılara www.inthesetimes.com adresinden ulaşılabilir.

8 Bu dekorda Michael Moore'un, *Fahrenheit 9/11* belgeselinin de yer aldığını belirtmeliyim. Filmin kent merkezinde gösterime girdiğini öğrenenler oturumların ardından sinema salonlarına da uğradılar; ancak bütün seanslar için biletler çoktan tükenmişti.

"Gizlilik" politikaları ve elit söylemin örtmediği

Yerküre üzerindeki gölgesi gün geçtikçe kararar bir "ulusal güvenlik devleti" için *gizlilik ilkesi* ne anlama gelmektedir? Savunma anlayışını sürekli saldırı üzerine kuran bir hükümet, süregiden işgalin meşruiyetini "kamuoyunun bilmediği ama kendisinin sahip olduğu o 'gizli' bilgi"ye dayandırırken, ne tür bir söylem seçmektedir? O hükümeti seçim öncesi ve sonrasında sadakatle destekleyen haber kaynakları açısından gizliliği savunmanın bir sonu var mıdır? Varsa, o sonu daha erkene çekmek için neler yapılabilir?..

Konferans programında ilk güne yerleştirilen "Savaş, Medya ve Demokrasi" oturumu, bu yörünge üzerinde dönen tartışmalara zemin oluşturdu. Oturumda dile getirilen "Bush'un başından beri elit bir söylemle gerçeklik kazandırmaya çalıştığı demeçlerinden 'yanıltıcı olan'ı ayıklamak için eskisi kadar enerji harcamaya gerek yok... Haber kaynaklarımız açısından gazetecilik rutinlerinin dışına çıktığınız anda, aradığımız bilgiyi doğrudan hükümetin resmi kaynaklarından bile edinebilirsiniz" savı, *habercilik rutinleri-bilgi kanalları-elit söylem* ilişkisini, Irak işgali üzerinden tartışmayı hedefliyordu. Oturumda, savaş öncesi dönemde ileri sürülen, örneğin, "Saddam ve El Kaidede terör örgütü arasında doğrudan bağlantı olduğu *biliniyor*; hükümetin 'teröre karşı savaşta' bu *gerçeği* görmezden gelmesi olanaksız" ya da "Irak'taki diktatörlük yalnızca kendi coğrafyasını değil, *ürettikleri* kitle imha silahlarıyla demokratik dünyayı da tehdit etmektedir", gibi "orada olduğu *bilinen*" ancak bizim ulaşamadığımız *gizli bilgiye* göndermede bulunan resmi haber kaynakları ve haber öyküsünü çerçevelenmede kullandıkları dil sorgulandı. Bildirilerde, hükümet merkezli bilgi kanallarının başlangıçta görece teklik oluşturduğu; ancak zaman geçtikçe ve hükümetin Irak projesi başarısızlığa dönüştükçe, söyleme sahip çıkan elitist gövdenin de dağılmaya başladığı ileri sürülüyordu.

Genel bir tartışma havasında geçen oturumda sunulan ve "hükümet açıklamaları, internet siteleri, bireysel ilişkiler, sohbet ortamları, basın bildirimleri" gibi farklı kaynaklardan düzenli olarak toplana

nan haberlerin resmi demeçlerle karşılaştırılmasından elde edilen sonuçlar çarpıcıydı. Bu verilerden yola çıkılarak resmi haber kaynaklarının kendilerini yalanlar konuma düştükleri savunulurken, işgali başlatan hükümetin geciktirici bir engel olarak gördüğü "meşruiyet" sorununun, yakın zamanda gözlemlenen kurumlararası yarılmada etkili olduğu ileri sürülüyordu. "...Bugüne dek hükümetin sürekli dolaşımında tuttuğu elit söylemi destekleyen *merkezi kaynaklar* (CIA, FBI ve Washington merkezli diğer resmi kurumlar), Bush'un 'bilgi' olarak kamuoyuna sunduklarının dayanaksız olduğunu önce çelişkili haber içerikleriyle, bugünse doğrudan itiraf etmek zorunda kalıyorlar..." görüşü dile getirilirken, bu noktaya gelinmesinde alternatif-haber kaynaklarının ve entelektüel-eylemci örgütlerin birer baskı grubu olarak *çözücü rol* üstlendiklerinden de söz edildi.

Kellner'in bu oturuma katılmadığını belirtmiştim; ancak Denzin konuşmacılar arasındaydı. "Entelektüeller, araştırmacılar ve eylem bilinci taşıyan bireyler olarak sorumluluğumuz, bir sonraki bomba hedefini bulmadan bunu engellemenin yollarını bulmaktır" sözleriyle tartışmaya katılan Denzin, savaş-medya ilişkisinde temel sorunu "bu yalanlar rejiminin kapitalist medyayla birlikte demokrasi olasılıklarına verdiği zarar" olarak tanımlıyor; çözüm olasılıklarından birini, resmi pedagojinin *gizlilik* ve *ulusal çıkar* söylemiyle verdiği bu zararı giderecek türden bilgi politikalarında ve bu bilgiyi medya ortamına taşımanın yollarını aramakta buluyordu.

"Kamuoyunun yaşananların farkında olmasına karşın bu duruma bir çözüm arama gereksinimi duymadığını; dahası halkın olup bitenlere ilişkin bir doyunluk yaşıyor olabileceğini" ileri süren bir araştırmacının "bu durumda yapabileceklerimiz de sınırlanmıyor mu?" sorusu eski ama önemliydi (Yeri gelmişken; bu doyunluğun -belki de yılınlığın- sınırlarının son dönemde araştırmacıları da içerecek şekilde genişletilebileceği kanısındayım.) Oturumda bu soru yanıtını bulamadıysa da dile getirilen görüşlerden biri, -konuyu yüzeysel değerlendirmeye bir örnek olması açısından- tartışılmaya değerdi: "Bu hükümetin yeniden seçilmemesi için kamuoyuna daha fazla tartışma olanağı sağlamak"

Olguya seçim düzleminde bir çözüm arayan bu görüş, kulağa hoş geliyor olabilir; ancak yaşanan krize eksik bir tanımlama getirdiğini düşünüyorum. Sorun, "başarısız olduğu için krizler üretmeye başlayan bir partinin talihsiz politikası sorunu" değil, doğrudan bu kriz ortamını üreten, oradan beslenen, kriz politikalarını kontrol eden ve belirli aralıklarla emperyalist-baskıcı yönelimleri iktidara taşıyan süreçler ve -dolayısıyla da- yapı sorunu. Yukarıdaki önerinin bu fazlasıyla karmaşık yapıyla yeterince uğraşmaması bir yana, çözümü "hükümet değişikliğinde" aramakla, aslında sorunun da bir parçasına dönüştüğüne inanıyorum. Öte yandan, oturumun genelinde dile getirilen, hükümetin resmi "gizlilik" politikalarına karşı "görülebilirlik" işlevini daha radikal düzeyde üstlenecek ve elit söylemin çözülmesine -katılımcı bir tartışma ortamıyla- katkıda bulunacak bir medyayı tartışmanın, ortada bir sorun olduğuna gerçekten inanan kamuoyu ve baskı grupları için daha umut verici olabileceği kanısındayım.

Game over!: Savaşın ekrandaki yüzleri ve "militainment"

"Savaş Cehennem değil, Eğlencedir" (*War Isn't Hell, It's Entertainment*) başlıklı oturum, savaşı medya metinleri üzerinden çözümleyenler arasında yöntem yelpazesinin genişliğiyle dikkat çekiyordu. Oturumun çağrı metni, Derian'ın "Ordu-Endüstri-Medya-Eğlence ağı" (MIME-network) kavramına göndermeyle başlıyor, savaşın bu ilişkiler matriksinden geçerek medyada ne tür bir tahayyüle dönüştüğünü tartışmayı öneriyordu. Böyle bir sorgulamanın pek çok değişkeni birarada değerlendirmesi beklenebilir. Ancak aynı metin içerisinde bir başka tümce oturumun "savaşın tarihsel-politik bir çözümlemesinden çok, onun medyadaki estetik temsiliyle ve bir eğlence biçimi olarak yeniden dolayımıyla" ilgilendiğini duyuruyordu. Oturumu izlemeden önce konferans kitapçığında okuduğum bu ikinci önerinin sorunlu olabileceğini düşünmüş; Adorno'nun "tümüyle estetik açıdan algılanmış bir sanat, estetik açıdan yanlış algı-

lanmış bir sanattır" sözünü aklımda tutarak, bildirilerin bu sorunsallaştırmayla nasıl baş edebileceklerini merak etmiştim.

Açmam gerekirse; "savaşın medya dolayımıyla estetik üretimi" yukarıda belirtilen ilişkiler bağlamında tartışılacaksa, bu üretimin olanaklarını şekillendiren politik uzamı tartışma merkezinden sürmenin bir yolu olduğunu sanmıyorum. En azından bunun, çözümlemeyi sığlaştırmadan yapılabileceği kanısında değilim. Ancak oturdaki tartışmaların, çağrı metnindeki kavramsallaştırmayı bir ölçüde onardıklarını düşünüyorum. Bunda, tartışmanın sınırlarını "savaşın eğlence endüstrisi içerisinde ne tür politik söylemlerle işbirliği içinde kurgusallaştırıldığını (*novelized*)" kapsayacak ölçüde genişleten bildiriler belirleyici oldu.

Amerikan emperyalizminin "terörizme karşı savaş" söylemini bilgisayar oyunları (*Özgürlük Savaşçıları, Çöl Fırtınası*, vb.) üzerinden çözümleyen bildiride, Amerikalı tüketiciyi hedefleyen savaş oyunlarının, beyaz, orta sınıf, kentlin varoşlarında yaşayan *vatanseverlere*, evlerinde güvenlik içinde otururken Ortadoğu'da bir diktatörü yok edebilme, bir kenti haritadan silebilme gibi yetiler önerdiği; bunu yaparken de oyun içeriklerinde öteki'nin coğrafyasına karşı ırkçı bir nefretin belirli görsel-etkileşimli araçlarla yeniden üretildiği konusu işleniyordu. Bildiride, 11 Eylül'ün ardından neredeyse bir tür'e dönüşen ve pazarda kendine baskın bir konum elde eden savaş oyunlarının bu başarısında, pazarlama teknikleri kadar, oyun içeriklerinin diğer medya metinlerine eşzamanlı yaptıkları göndermelerin de belirleyici olduğu savı ileri sürüldü.

Bir başka bildiri, "savaş ve kurbanlarını" melodramların film müzikleri üzerinden sorguluyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrasına ait -ve bildiride *postmodern* olarak sınıflandırılan- örnekler, melodram sevenlerin listesine girecek türden: *Pearl Harbor, Saving Private Ryan, The Thin Red Line*. Bu filmlerin müziklerinde savaş kurbanlarının "sessizlik, ses bozulmaları, yokluk duygusu ve üst-sesler" yoluyla temsil edildiği ileri sürülürken, film müziği içeriklerinin -bir ucu toplumsal cinsiyete de eklenen- milliyetçi motiflerle kodlan-

diğından söz edildi. Bildiride, Anderson'a da bir göndermeyle, "yurttaş-hayali cemiyet (ulus devlet)-aidiyet" ilişkisinin film müziklerine yansımaları tartışıldı ve bunun "ulus için adanan yurttaş-ulus için ödenen travmatik bedel" koduyla nasıl gerçekleştirildiği sorgulandı.

Oturumda yer alan bir diğer bildirinin konusu *Jessica Lynch* de, bu travmatik bedeli ödeyenler arasında olmalı. Medyanın "zorunlu Irak işgali mozaigi"nde yer alan parçalardan biriydi çünkü Lynch. Onu, Amerikan bayrağı önünde çekilmiş üniformalı vesikalığıyla haber dergilerinin kapak sayfalarından ve -kurgusallığı bağlamında- *Er Ryan'ı Kurtarmak* filmi aratmayacak türden bir "kurtarma operasyonu"nun görüntülerinden anımsıyoruz. Bildirinin konusunu, Amerika merkezli haber kaynaklarının çerçevelediği bir öyküyle, her Amerikan askeri kadar kahraman olduğuna bir kez daha "tanık" olduğumuz Lynch'in medya temsili oluşturuyordu. Öykü kısaca şöyleydi: Lynch, kendini "terörizmle savaşa adanmış" bir rejimin askeri olarak zorlu bir görev üstlenmiş ve Irak'a "dünyayı tehdit eden düşmanla savaşmaya" gitmişti. Ancak, büyük bir talih-sizlik sonucu düşmanın eline düşen *masum* Lynch, yine kahramanca düzenlenen bir operasyonla kurtarılmış ve medyanın yaratacağı bir "vatansever kahraman" anlatısında baş rolü oynasın istenmişti. İşte bildiri, küresel medyada haftalarca dolaşımda kalan bu anlatıyı, Amerikan kahramanlık mitleri ve toplumsal cinsiyet açısından inceliyordu. Lynch'in er'likten "masum kurban"lığa, oradan "vatansever kahraman"lığa, sonunda da "kahraman-kadın-kurban"lığa evriminin başarısız bir girişime dönüştüğü savı, bildirinin temel tezini oluşturuyordu. Bildiriye göre bu başarısızlıkta belirleyici olan, hükümetin medya/halkla ilişkiler uzmanlarının (*spin doctors*) beceriksizlikleri değil, bir kadının savaş kahramanı olarak bir ulusu temsiline izin vermeyecek ölçüde eril ve tutucu bir içeriği sahip "Amerikan cephe mitolojisi"ydi. Bu anlamda, yine bildiriye göre, Lynch'in öyküsünün baskın Amerikan "tutsaklık mitleri"yle örtüşmeyen bu yapısı, "anlatısal hakikat"i (*narrative truth*) de olanaksız kılmıştı. Dolayısıyla medyanın Lynch'i "ulusal bir savaş kahramanına" dönüştürme denemesi de böylece başarısızlığa uğramıştı.

Oturumda yer alan son bildiri, tartışmayı doğrudan kışlaya, askerin eğlenme alışkanlıklarına çekmek niyetindeydi. Çalışma, "savaşın sürdürülebilirliği açısından askerin moralini yüksek tutma" görevini üstlenen eğlence endüstrisinin, bu süreçte başvurduğu cinsiyetçi ve milliyetçi söylemlere odaklanıyordu. Billig'in "banal milliyetçilik" kavramına bir göndermeyle "banal militarizm" in tartışıldığı bildiri, ülke dışındaki Alman askerlerine "moral depolamak" amacıyla görev almış sanatçı, şarkıcı, komedyen vd. ile yapılan görüşme verilerinin niteliksel içerik çözümlemesine ve olgunun -tarihsel arka planı da içeren- ekonomipolitik bir irdelenmesine dayanıyordu. Eğlence endüstrisinin orduyla işbirliğini İngilizce "ordu ve eğlence" sözcüklerinden türetilen "militainment" kavramıyla karşılamayı deneyen bildiride, bu ilişkinin Almanya'da giderek boyutlandığı ileri sürüldü; örnekler verildi. Oturumda banal militarizmin yalnızca milliyetçi motiflerden beslenmediği; aynı zamanda cinsiyetçi söylemlerin de bu süreçte yer aldığı tartışılırken, örneklerden birini, kadın dansçıların ve şarkıcıların performansları sırasında erilliği sağaltılcı ve yüceltici bir söylemi yeniden üretmeleri oluşturuyordu. "*Banal Militarism*", bildiriye hazırlayanların Ekim ayında düzenleyecekleri bir toplantının da başlığını oluşturuyor.⁹

International Crossroads in Cultural Studies konferansı, bu yazının konusunu oluşturan, "savaşın ve şiddetin" gizli-açık türevlerini farklı paradigmalardan tartışan daha pek çok oturumu içeriyordu. Burada, yöntemleri ve sorunu tartışma biçimleri birbirinden ayrılan iki oturumu, öne çıkan argümanlar açısından aktarmaya çalıştım. Bunu yaparken, konferansın disiplinlerarası alana yayılan bütün oturumlarını kapsayacak bir "genel izlenim" vermekten de kaçınmaya çabaladım. İki nedenle: Dört gün süren ve eşzamanlı oturum sayısının kimi zaman 14'e ulaştığı bir konferansın, genellemeye izin verecek ölçüde "izlenebilir" olmaktan uzak oluşu, ilk nedeni oluşturuyor. Bu durum yalnızca bu konferansla sınırlı değil elbette. Çalışma alanının başlıca etkinliklerinden biri olma kaygısı güden başka konferanslar (yakın alanlardan ICA ve IAMCR, birer örnek olabilir) için de "bir kalemde toparlanamazlık"

⁹ Bu konferansın ayrıntıları, www.sosig.ac.uk adresinden edinilebilir.

durumu söz konusu. İkincisi, oturum başlıklarından ve bildiri özetlerinden -ki bu bilgilere web sayfasından da ulaşılabilir- yola çıkılarak yapılacak kuşbakışı bir değerlendirme, konferansın taşıyıcı öğelerine ilişkin söz söylemeyebilirdi.

Kitap Eleştirileri

Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?

Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikası

Chomsky ve Edward S. Herman (1999). İstanbul: Minerva Yayınları. 139 sayfa

Önder İşleyen

Chomsky ve Herman, medyayı, liberal öğretinin gerçeği araştırdığı, otoriteden bağımsız özerk bir alan olduğu ve nesnel bir şekilde sunulduğu takdirde gerçeğin bilgisini verebileceği değerlendirilmesine karşı, devlete ve özel sektör etkinliklerine hükmeden özel çıkarlara destek işlevini yerine getiren bir araç olarak tanımlamaktadır. Sahipleri ve yöneticileri tarafından medyada hangi haberlerin yer alacağı, ne şekilde işleneceği, neyin seyredilip/dinleneceğine ve düşünüleceğine karar verilerek, düzenli propaganda kampanyalarıyla medya sevk ve idare edilmektedir.

Neyin haber olduğunu tanımlayarak haberleri biçimlendiren ve medyayı bir düzen içerisinde tutan önemli aktörler bulunmaktadır. Bu aktörler arasında iş dünyasının önde gelen isimleri, önemli medya kuruluşlarının sahipleriyle, üst düzey yöneticileri ve bu alanda yapıcı girişimlerde

bulunmaları uygun görülen çeşitli kişilerle gruplar yer almaktadır. Burada betimlenen, Chomsky ve Herman'a göre bir çeşit 'güdümlü piyasa sistemi'dir. Chomsky ve Herman 'güdümlü piyasa sistemi' tarafından belirlenen medya içeriklerini ortaya koymak ve medya ürünlerinin, üretim araçlarının sahipliğini yapan sınıfın çıkarlarına olduğunu ispat etmek için propaganda modeli kurarak, haberlere bu modeli uygulamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının temel işlevi, yazarlara göre üretim araçlarına sahip olan sınıfın iktidarını devam ettirmek ve meşruiyetini sağlamak için içerikleriyle yanlış bilinç üretmektir. Dolayısıyla bu işlevini yerine getirmek için de sistemli bir propaganda yürütmektedir. "Kitle iletişim araçları, halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturur. Kitle iletişim araçlarının işlevi, bireyleri bilgilendirmek, eğlendirmek ve onları toplumun kuramsal yapısıyla bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara aşlamaktır. Servetin belli kesimler elinde toplandığı ve büyük sınıfsal çıkar çatışmalarının yaşandığı dünyada bu işlevi yerine getirmek sistemli bir propaganda modelini gerektirir"(21).